

העולם החדש

מיידיש: יהודית לוין

אסתר קרייטמן נולדה בבילגוריי שבפולין ב־1891 והייתה האחות הבכורה במשפחת זינגר, שהצמיחה שני סופרים דגולים: ישראל יהושע זינגר ויצחק שבביס־זינגר. אחרי נישואיה עברה להתגורר באנטוורפן, ולימים פרסמה את הרומן "מחול השדים" וקובצי סיפורים קצרים, וכן תרגומים מאנגלית ליידיש. היא מתה בלונדון ב־1954.

עוד כששכבתי בבטן אמי משהו לא מצא חן בעיניי. לא נורא. היה לי חם, אז התהפכתי והתכרבלתי והמשכתי לשכב. אבל אחרי שעברו עליי חמישה חודשים והתחלתי להרגיש בחיים כבר הייתי ממש לא מרוצה. כל העסק הזה נמאס לי. הכי השתעממתי מהשכיבה הלא נגמרת בחושך, ומחיתי. אבל מי שמע? לצעוק הרי לא יכולתי. יום אחד הבנתי שלא זו הדרך והתחלתי לחשוב איך להשתחרר. פשוט רציתי לצאת. אחרי מחשבות רבות עלה בדעתי שהפתרון היחיד יהיה להילחם באימא. היטלטלתי, התגלגלתי, ולעתים קרובות הכיתי אותה באגרופי. שום דבר לא עצר אותי, ושום דבר לא עזר. רק הוצאתי לי שם רע. למשל, כאשר התעייפתי מלשכב על צד אחד וניסיתי להסתובב – רק רציתי שיהיה לי נוח יותר – הם כבר התרגזו. בקיצור, שום דבר לא הועיל. הייתי מוכרחה להמשיך לשכב במשך כל תשעת החודשים – אתם מבינים? – עד הסוף. בלית ברירה התנחמתי בכך שאפצה את עצמי אחר כך. אם רק ייתנו לי לצאת לעולם, אדע מה לעשות. ידעתי, מסיבות רבות, שאהיה אורחת מכובדת. קודם כול מפני שלעתים קרובות שמעתי את אימא מדברת עם אישה שהייתה (כמו שהבנתי אחר כך) סבתי: "זה כואב קצת, אבל אני כמעט לא מרגישה את זה", אימא הייתה אומרת. "אני מאושרת! המילה 'עקרה' כל כך הפחידה אותי. זה לא פשוט: שנתיים אחרי החתונה ולא שומעים ולא רואים... גם מיניקה העקרה חשבה שעוד יהיו לה ילדים, ולמה לי לחשוב אחרת?" "ברוך השם. שהשם רק יעזור, שיהיה בשעה טובה ובמזל, שעין הרע לא תשלול חלילה", הייתה סבתא עונה כמעט תמיד.

משיחות כאלה ומשיחות דומות הבנתי שאהיה אורחת רצויה. ידעתי שאצלנו, בעולם ההוא, במקום שבו חייתי כשעוד הייתי נשמה, היו מקבלים אדם חשוב שהגיע אלינו בתהלוכה גדולה. קודם כול היה אור גדול בשמים. מלאכים היו מעופפים (כדי לחכות לו) שמחים, יפים, אפופים באור השמש הבהיר. כרובים רושפי אש הקיפו אותו ושמוחו כל כך עד שהאיש הצטער שלא מת קודם. מה הפלא אם כן שאני,

האורחת הנכבדה שציפו לה זמן כה רב, תכננתי להיוולד בחדר גדול ומואר עם חלונות פתוחים, במקום שהשמש תאיר בו באור גדול? ציפיתי שבכל בוקר יבואו להקות של ציפורים לברך אותי ולשיר. במיוחד מפני שנולדתי בראש חודש אדר – חודש של שמחה, "משנכנס אדר מרבין בשמחה".

אבל אז מגיעה האכזבה הראשונה – "היא".

אימא שכבה בחדרון קטן, קיטון. המיטה הייתה מוקפת בוילונות אטומים שהסתירו היטב את האור. החלון הקטן היה סגור כדי שלא תחדור חלילה ולו טיפת אוויר אחת, כדי שלא להתקרר. הציפורים לא אהבו כנראה את החדר האטום ואת החלון הסגור ומצאו לעצמן מקום אחר, נעים יותר, לשיר בו. בינתיים גם אי אפשר לראות אצלנו את השמחה. כולם בבית, אפילו אימא, מאוכזבים שאני בת.

בקיצור, בכלל לא נעים. אני כבר כמעט בת חצי-שעה, אבל מלבד כמה מכות שקיבלתי מאישה אחת, בדיוק כשיצאתי לאוויר העולם, אף אחד לא שם לב אליי. עצוב מאוד! סבתא נכנסת. היא מחייכת לאימא, היא נראית שמחה – כנראה מפני שבתה כבר עברה הכול בשלום. עליי היא אפילו לא מסתכלת.

"מזל טוב בת, שתחיי!"

"מזל טוב. בשעה טובה".

גם אימא מחייכת, רק לא אליי.

"הייתי מרוצה יותר כמובן אם זה היה בן", אומרת אימא. סבתא קורצת בשובבות בעין אחת ומנחמת: "לא נורא, עוד יבואו בנים".

אני שומעת הכול וקשה לי להבין. למה נולדתי אם כל השמחה אינה בשבילי? עוד מעט אמות משיעמום. כמה הייתי רוצה לחזור לעולם ההוא!

פתאום אני חשה קרירות מוזרה בגופי. אני מקיצה ממחשבותיי ומרגישה לחוצה בין שתי זרועות גדולות ובשרניות שמרימות אותי למעלה. אני רועדת כולי. אולי – עולה בדעתי מחשבה מפחידה – הם רוצים לדחוף אותי חזרה לעוד תשעה חודשים? הודעוּעתי כולי מעצם המחשבה על כך.

ראשי מסתחרר פתאום. אני רטובה לגמרי, כל כולי! האם אני נמצאת בנהר? אבל הנהר קריר ומרענן ואילו אני מרגישה שאני נשרפת. הרגשה זו אינה קשה כל כך כמו המחשבה על מה שיעשו לי הידיים המגושמות והגדולות האלה; הרי אני כולי ברשותן. אבל תודה לאל, מוציאים אותי. מחזירים אותי לקיטון, ואני כבר לבושה ויבשה. מחזיקים אותי בידיים ומסתובבים אתי בחדר הלך ושוב. כולם מסתכלים עליי, מדברים ובסוף מחזירים אותי למיטה. אימא שמה לי משהו נוזלי ומתוק בפי. אני רעבה כהוגן ולוקחת כל מה שהעולם נותן.

אימא מסתכלת בי בעיניה הטובות והרכות ולבי מתחמם. עייפות מתוקה מרדימה אותי ואני חולמת על האושר שמחכה לי.... אבל אושרי אינו נמשך זמן רב. צווחה נוראה העירה אותי. אני מתעוררת ומסתכלת סביבי. מהיכן מגיעה הצעקה? מי צועק? זו הרי אימא! אנשים באים בריצה. מה קרה? למה צועקים?

אימא מנפנפת בידה, מנסה להצביע על משהו, שפתיה רועדות. היא רוצה לומר דבר מה אבל אינה מצליחה וחוזרת לשכב במיטה מעולפת כמעט. הם מבינים שלא יצליחו

להבין כלום מאימא ומתחילים לחפש בעצמם; בארון, מתחת למיטה, במיטה. פתאום נשמעת צעקת המשרתת, והיא חוזרת שוב ושוב בקול זר על המילים: "חתולים, הצילו, חתולים!"

האנשים מסתכלים זה על זה, אינם מבינים למה היא מתכוונת. אבל יותר מ"חתולים" אי אפשר לחלץ ממנה כלום מרוב בלבול. גם סבתא מבולבלת מאוד אבל אוזרת עוז, מחפשת במיטה ובחיוך המסווה את הפחד היא אומרת: "מזל טוב! החתולה המליטה גורים, סימן טוב!"

סימן טוב זה כנראה לא היה. אף אחד לא רגוע.

"ביום אחד ובמיטה אחת עם חתולים? כך נולד אדם-חתול" – מישוהו אומר. איכשהו הצליחו להרגיע את אימא. אלי שוב איש לא שם לב. אימא נרדמה. כך נגמר היום הראשון. אני כבר ברוך השם בת יום אחד שלם והיו לי כבר לא מעט חוויות. היום השלישי להולדתי היה שבת. הפעם לקחה אותי להתרחץ גויה גדולה ואדמונית. כבר לא פחדתי כל כך. ידעתי מה מחכה לי.

אני שוב שוכבת במיטה ליד אימא. אימא מסתכלת עליי באהבה גדולה יותר מזו שהסתכלה אתמול. אני פוקחת את עיניי. אני רוצה לראות קצת את העולם החדש. לחושך כבר התרגלתי. פתאום הכול נעשה חשוך יותר.

חבורה של נשים נדחפת לחדר. אני מסתכלת עליהן. הן אומרות משהו, מזיזות את ידיהן, מרימות אותי ומעבירות אותי מאחת לשנייה כמו חפץ יקר, מסתכלות עליי, מסתכלות על אימא, מחייכות. בינתיים נכנסת סבתא עם מגש מלא בכל טוב. הנשים מחכות שיפצירו בהן, כאילו אינן רוצות לטעום מהעוגה והי"ש, הריבה, מליקר הדובדבנים, ממין גרגרי היער ומי הדבש. אבל כאשר סבתא עומדת על כך הן מכווצות את השפתיים, מתרצות ומסכימות לטעום.

גם הגברים מתפרצים לחדר הנשים. הם אומרים משהו, עושים פרצופים, מחווים בידיהם, מנענעים בזקניהם והולכים. הפעם אבא – ולא סבתא – הצליח להשיג את מבוקשו ואני נקראת על שם אחת מבני משפחתו, שרה רבקה.

עכשיו צריך להשיג מינקת – אומרת סבתא. אימא חלשה, חיוורת, יש לה ורידים כחולים ושקופים בידיה הרזות. היא בקושי יכולה להרים אותי. היא גברת, ואינה יכולה להיניק אותי. אני הפוכה ממנה: בריאה, חזקה, זללנית, צורחת בלי הפסקה, רוצה רק לאכול.

לשום מינקת גויה, אומרת סבתא, היא לא תמסור אותי ויהי מה, ומינקת יהודייה היא לא מוצאת. הרוקח אומר שאם אתרגל לאבקת התינוקות הוא יהיה אפילו טוב יותר מהחלב של אימא. אבל אני אומרת שאני לא רוצה להתרגל לאבקה ואני מקיאה אותה כל פעם מחדש. רע ומר! סבתא נסערת. אימא עוד יותר. רק אבא מנחם – שהשם-יתברך יעזור. והוא אכן עוזר.

אחת השכנות נזכרה במינקת והביאה את רייזל אלינו. היה לה קול של חייל זוג עיניים אדומות שהפחידו אותי. היא לא יכלה לגור בבית שלנו מפני שהיו לה שישה ילדים משלה, אבל לא הייתה ברירה. הם הגיעו לעמק השווה, נתנו לה מקדמה, ושיהיה בשעה טובה. רייזל הוציאה אותי מהעריסה. היא חלצה שד לבן וגדול, שנראה כמו בצק שתפח,

ונתנה לי לינוק לניסיון. טוב, מה אומר? כמעט טבעתי. אפילו העיניים שלי טעמו את טעמה של מינקת טובה... רייזל הסתכלה מרוצה בכולם: "מה אתם אומרים?" אימא וסבתא החליפו ביניהן מבטים בסתר ושתקו...

אני כבר גרה אצל רייזל במזל טוב. והיא אכן הייתה זקוקה לדיירת נוספת מפני שהיא גרה בחדר, לא גדול יותר מארגז גדול. כאשר רייזל הביאה אותי הביתה קיבלו את פני בעלה ובזרועותיו הילד הצעיר ביותר וסביבו שאר חמשת היורשים. הוא נראה מרוצה מאוד מבואי. "מה אתה אומר? עשרה זהובים לשבוע, אני נשבעת, חוץ מזה גם בגדים ישנים ונעליים ישנות, ומהיום גם ייתנו לך את כל התיקונים, רק לך! אתה שומע, בריש?" בריש שתק. הוא הסתובב כדי שהמפרנסת שלו לא תבחין בשמחתו. היא יותר מוצלחת ממני. היא מרוויחה זהוב בקלות רבה ממני, חשב לעצמו. אבל מיד אחר כך הוא הרצין – "איפה לשים את העריסה?" – הם התלבטו בזה זמן רב. אבל בעלה של רייזל, שהיה אמן הסידור של ביתו הזעיר, חבט בידו הקשה על מצחו הנמוך והמקומט והכריז בשמחה: "רייזל, מצאתי! מתחת לשולחן".

בקיצור, העריסה הקטנה שלי נדחפה מתחת לשולחן! הסתכלתי בעיניים פקוחות מלאות תימהון על הקרש המלוכלך שהיה מכוסה בקורי עכביש וחשבתי בעצב: אז זה העולם החדש, המקום שאליו ירדתי? ואלה הם השמים? ופרצתי בבכי מר.